

DR. SZABÓ ÁRPÁD

AZ EGYHÁZ MINT VALLÁS ERKÖLCSI INTÉZMÉNY ÉS ÉLETFORMA

Az egyházzal szülő tanulmányt annak megállapításával kell kezdenünk, hogy valamennyi keresztény egyház közül mi, unitáriusok beszélünk a legkevesebbet az egyházzal. Más szóval: a többi felekezetek egyházzal szülő tanításával szemben nekünk nem volt és nincs jól meghatározott teológiai látásunk vallás erkölcsi közösségünk intézményes formájáról. Ennek teológiailag jól indokolható magyarázata van. Az unitárius hitfelfogás alaptanítása Isten egysége mellett Jézus ember-volta. Személye helyett a hangsúlyt tanítására és követésére helyezzük. Jézus tanításának középpontjában Istenországa állott. Az a széles, korlátok közé nem szorítható közösség, amelynek mindenki tagja lehet, mert Isten atyai szeretete nem személyválogató. Több mint ötven alkalommal hangzik el e kifejezés és az ugyancsak ezt a fogalmat fedő „mennyei országa” Jézus ajkáról. Példázatokkal, hasonlatokkal, különbnél külön változatokban, állandóan visszatérő hangsúllyal hirdeti Jézus a lelki egység ez örök reménységét. És a történelem legkülönösebb ellentmondása, hogy az a Jézus, aki annyira nyilvánvalóan „Isten-tudatosságra” akarta segíteni az egyéni lelket, s ezért oly világosan mutatta meg saját lelke példáját tanítványainak, aki annyira nyíltan harcolt a külsőségek formalizmusa ellen, mert benne az ember Istenben való életének legnagyobb akadályát látta, – követői túlnyomó többsége számára ma is úgy szerepel, mint egy intézmény megalapítója.

Az unitarizmus egész történelme folyamán sokkal kevesebbet törődött felekezete határainak megerősítésével vagy kiszélesítésével, mint a többi egyházi szervezetek. Dávid Ferenc sem gondolt a szervezetre, az egyháztagok életének a szabályozására. Sajátságos módon a külföldön alakult gyülekezetek is mindig a belső erőben, „a hit istenadományában” keresték és találták meg azt az alapot, amelyre építettek. Tehát Dávid Ferenc nem ezért nem készített egyházszervezeti és szertartási rendszabályokat, mintha arra ideje és tehetsége nem lett volna, hanem mert feleslegesnek tartotta. Channing később ezt így fogalmazta meg: „Belső kegyesség, tiszta szeretet, az Istenhez és emberekhez való önzetlen ragaszkodás, szívbeli alázatosság, jellem-nemesség, ez az egy a szükséges és lényeges dolog a vallásban; min-

den egyéb: papság, templomok, szertartások és intézmények csak segédeszközök, másodrendű dolgok és amazoktól elkülönítve semmit érők”.

Ez a szellemi-lelki örökség azonban nem zárja ki, hogy ma az egyházzal behatóbban foglalkozzunk. A teljesség igénye nélkül csupán kérdéseket akarunk felvetni és tisztázni éppen a jézusi látásmód érvényesítése mellett.

Az egyházzal kapcsolatos kérdéseket a teológiában két tudományág: az eklezsiológia és az eklezsiasztika tárgyalja. Az első arra a kérdésre válaszol: mi az egyház? Ezért tárgya az egyház teológiai, szociológiai, történeti és lélektani megvilágítása, vagy pedig mindezek megállapításait összefogó rendszere. A második az egyház életéről és munkájáról szóló tudomány, tárgya tehát nem az egyház fogalma, hanem az egyházban folyó élet és munka a mindenkori történeti keretben, az itt és most összefüggésében.

A felmerülő kérdések három csoportba oszthatók. Az elsőbe azok tartoznak, amelyek az egyház lényegére vonatkoznak. Itt foglalkoznak azzal, mi az egyház fogalma, a látható és láthatatlan egyház viszonya, az egyház bibliai és hitvallási alapja, annak történeti formája és viszonya más közösségekhez. A második az egyház szervezetére, alkotmányára, tisztségeire, az egyházi tisztség eredetére és az egyházi fegyelemre vonatkozó kérdéseket foglalja magában. A harmadikba olyan kérdések tartoznak, amelyek az egyház mai helyzetét akarják tisztázni. Tárgyalásaink rendjén, ha nem is tekintjük kötelező érvényűnek ezt a beosztást, de tájékoztató útmutatásként és rendszerező módszerként elfogadjuk.

A magyar szóhasználatban az egyház szó eredete és eredeti értelme bizonytalan. Két úton próbálják megmagyarázni ezt. Az egyik a történeti magyarázat, mely szerint, amikor a magyarság felvette a kereszténységet, és az első templomok épültek, akkor még csak a templom volt a falu egyetlen szilárd épülete, s ezért nevezték így, „egy ház”. Később ez lett a neve a hívek gyülekezetének; ill. összességének, míg az épület elnevezésére a latin „templum” magyarosított változatát használták. A másik a nyelvészeti magyarázat: a templom eredeti neve „idv (üdv, szent)-ház” volt s az idv-nek ided, egy-gyé változása folytán állott elő az „egyház” szó.

Kétségtelen azonban, hogy Károli Gáspár a görög „ecclesia” kifejezést fordította a magyar egyház szóval, amelyet az Újtestamentum a fogalom megjelölésére használ. Az általános görög szóhasználatban az „ekklesia” jelentése: gyűlés, a nép politikai jellegű összegyülekezése. Azonban az „ecclesia” újtestamentumi fogalmának a modelljét az Ótestamentum görög nyelvű fordításában használt kifejezés képezi. Ott az „ecclesia” csaknem mindig a „kahal” héber fogalom fordítása, amely maga is szekuláris jellegű kifejezés: az összehívott gyülekezet. Ami meghatározó jelentőségű, az a kifejezetten vagy csak értelmileg benne levő minősítés: az Uré, Jahvéé. Isten gyülekezete több mint az összegyülekezés alkalmi eseménye, mert egy életközösséget jelöl Isten, a központ körül. A fogalmat vallási és kultikus értelemben használták, de mindenekfelett eszkatologikus jelentéssel: mint Isten igazi gyülekezete. Amikor az őskeresztény közösség átvette az ecclesia el-

nevezést, ebben az az igény jelentkezett, hogy ők legyenek Isten igazi gyülekezetévé.

Az ecclesia jelenti mind az összegyülekezés tényleges folyamatát, mind magát az összegyűlt közösséget. Az előbbi értelmezést sohasem szabad elfelejtenünk. Nem csupán azért van eklézsia mivel egyszer valamit életre hívtak, megalapítottak, s aztán minden változatlanul maradt. Az egyház csak az együvé tartozás, az összegyülekezés állandóan új konkrét eseményének az eredménye.

Az „ecclesiá”-nak hármias jelentése van: fordíthatjuk gyülekezetnek, egyházközségnek és egyháznak. A hármat azonban nem szabad szembeállítani egymással, vagy egymás ellen kijátszani, hanem összefüggésükben és kölcsönhatásukban kell szemlélnünk azokat.

A „gyülekezet” azt a tényt fejezi ki, hogy az „ecclesia” sohasem mint statikus intézmény létezik, hanem a tényleges összegyülekezés állandóan megújuló eseményének az eredménye.

Az „egyházközség” azt hangsúlyozza ki, hogy az „ecclesia” sohasem lehet egy elvont és távoli szuperszervezete a konkrét gyülekezet feletti tisztviselőknek, hanem mindig egy meghatározott helyen, időben és tevékenységi programmal összegyülekezett közösség.

Az „egyház” érthetővé teszi, hogy az „ecclesia” nem csupán összefüggéstelen egymás mellé helyezése elszigetelt és önellátó vallási társulatoknak, hanem egy átfogó közösség tagjainak egyesülése a kölcsönös szolgálatban.

Ha az őskeresztény egyház természetét, szervezetét és jellemét tanulmányozzuk – amelyet az ecclesia jelöl – azonnal szemünkbe ötlük az a meleg, szeretettől áthatott élet, amely az egyház tavaszát jellemezte. Távol volt attól, hogy tökéletes egyház legyen. Sok tévedés volt benne, és sok bűnt foglalt magában. Voltak keresztények, akiket inteni kellett, hogy ne lopjanak (Ef 4,28), ne hazudjanak (Kol 3,9) és ne kövessenek el más erkölcstelenséget. Pétert Pál ámitással vádolta, Pál és Barnabás nem maradhattak együtt, mert civódtak egymással, és kénytelenek voltak elválni. Az első keresztényeket a szentek gyülekezetének nevezték, pedig semmi sem érdemli kevésbé ezt az elnevezést, mint a dolgok kezdeti állapota. De helyes irány felé néztek, és helyes irányban haladtak. Tele voltak hittel, buzgósággal, lelkesültséggel és ihletettséggel, s így, ha a szentség valóságát nem is, de annak ígérését és reménységét a lelkükben hordozták.

Az apostoli egyház a béke és öröm közössége volt. Bármilyen zavar és küzdelem volt is a világban, amikor összegyűltek, élték a Jézussal való életközösséget, s eledelüket vidáman és tiszta szívvel fogyasztották el. A szeretet és szabadság légkörében éltek. Nem hallunk szabályokról, törvényekről, megszorító rendelkezésekről; az Isten lelke vezette őket. Az istentiszteletben jóllehet Pál nagyobb rendet kívánt behozni, de ez nem tekintélyen alapult, hanem minden egyén tehetségén és lelki ajándékain, mivel Isten nem az egyenetlenség, hanem a béke Istene.

Az ősegyház egy családot képezett, valóban testvéri szövetség volt, s iskolája a Jézus tanítványává levésnek. A rend fenntartására megvoltak a maga tisztviselői, de a mai értelemben vett egyházi, papi rendet nem ismert. Egyetlen hitcikke Jézusban mint Krisztusban, az Isten fiában való hit volt. Az egyház egysége nem a vélemények egységén, nem is a szertartások egységén, hanem a lélek egységén alapult (Ef 4,3), s nem a tanra, hanem a hitre vonatkozott (Ef 4,5).

Ha az egyház meg akarja őrizni a szó igaz értelmében vett „apostoli folytonosságot”, s élő közösségnek, tagjai valláserkölcsei életformájának akar maradni, úgy három követelménynek kell megfelelnie, ezek: szabadság, egyenlőség és testvériség.

Szabadság. A szabadság ajándék és feladat az egyház számára. Kicsi és nagy dolgokban egyaránt az egyháznak a szabad emberek közösségévé kell lennie. Ha Isten ügyét akarja Jézus szellemében szolgálni, sohasem lehet az uralkodás intézménye. Tagjait a szabadságra szabadítja fel: a törvény betűjének szolgátságából, a bűn szorításából, a halál félelméből az életre, az élet jelentésének a megértésére, szolgálatra és szeretetre.

Ahol nincs szabadság, ott Isten lelke nincs jelen. Jóllehet az egyén életben kell megvalósulnia, ez a szabadság nem maradhat csupán csak erkölcsi felhívás. Hatása meg kell nyilvánuljon az egyházi közösség kialakításán, az egyház intézményein és alkotmányán azért, hogy ezek ne lehessenek elnyomó jellegűek. Az egyházban senkinek sincs jogában akár nyíltan vagy titokban elnyomni, vagy éppen megsemmisíteni Isten gyermekeinek alapvető szabadságát, és Isten akarata és törvényei helyett az embernek embertársa feletti uralmát állítani fel. Az egyházban a szabadságnak sajátosan a szabad beszédben (nyíltság, őszinteség) és a cselekvés szabad választásában kell megnyilvánulnia. Így az egyház maga a szabadság birodalmává válhat, s egyben a szabadság munkálójává a világban.

Egyenlőség. A neki adott és megvalósított szabadság következtében az egyház az alapvetően egyenlők közössége lehet, és azzá is kell lennie. Az egyenlőség nem az adottságok és szolgálatok különbözősége egy színvonalra való leszállításának eredményeként jön létre, hanem – a lényeges különbségek ellenére – az alapvető egyenlő jogok birtoklásában. Ha az egyház Jézus ügyét akarja szolgálni, sohasem lehet egy osztály, faj, kaszt vagy tisztségviselők egyháza. Ugyanis szabad elhatározás dolga, hogy az egyén a hit közösségéhez akar csatlakozni vagy abban megmaradni. Itt az egyenlőtlenek a szeretet összetartozásában lesznek egyekké: gazdag a szegénnyel, kiváló a jelentéktelennel, művelt a műveletlennel, fehér a más színűvel, férfi a nővel. A hit természetesen nem szünteti meg a társadalmi egyenlőtlenséget, de segíthet azok kiegyenlítésében. Elvileg az egyház minden tagja egyenlő: ugyanazon jogaik és kötelességeik vannak.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyenlőség csupán értelmi szinten valósul meg minden gyakorlati következmény nélkül. Az egyházi közösség szervezetének kell megőriznie és megvédenie, hogy ne használhassák fel az

igazságtalanság eszközeként. Az igazi egyenlőségnek azáltal kell megvalósulnia az egyházban, hogy aki első akar lenni, annak mindenkinek szolgálnia kell.

Testvériség. Az egyház a neki adott és megvalósított szabadság és egyenlőség folytán a testvérek közösségévé kell legyen. Ha Jézus ügyét akarja szolgálni, nem lehet a hatalom szervezete patriarchális törvények alatt. Csúpan egyetlen Atya van, az Isten, aki nem akarta a legfőbb törvényt, amelynek célja – Jézus tanítása szerint – valamennyi ember jóléte. A keresztyén testvériség szabadságában függetlenség és elkötelezés, autonómia és szolgálat egyesülnek, s ennek a titokban a megoldása a szeretet, amelyben az autonómia szolgálattá, a függetlenség elkötelezéssé alakul át, és viszont.

Nem kell attól félnünk, hogy a fenti három követelmény érvényesülésére az egyházban egyformaságot és egyöntetűséget eredményez; ellenkezőleg, pozitíve erősíti a sokféleséget. Az egyház ma is a formák sokaságát hordozza. Nemcsak egyház van gyülekezetek sokaságával, hanem egyházak és gyülekezetek többféle csoportokkal, irányzatokkal, teológiákkal és istentiszteleti típusokkal. Egy dolog a fontos, hogy egyetlen csoport se szakítsa meg a párbeszédet másokkal, engedje úrrá lenni magán Isten lelkének irányítását, s a Jézus-tanítványi mivolt emelkedjen felül a sokféleségen, és keresse az egység megvalósulását.

Az egyház lényege nem abban van, hogy benne is – mint más szervezetben – emberek vannak, hanem hogy ezeket az embereket Istenhez való viszonyuk határozza meg, Jézussal életközösségben vannak, s az ő értékrendszerével mérik az életet. Itt két forma áll kölcsönhatásban, de ugyanakkor feszültségben is egymással. Az egyik a látható szervezet, az intézményes egyház, amely közösségbe fogja követőit, a másik a láthatatlan egyház, vagy a lélek egyháza, mert az ember Istenhez való viszonya annyira személyes, hogy azt nem lehet keretek közé szorítani. Mindkettő történeti valóság, és az emberi lélek természetében leli magyarázatát.

Az intézményes egyház szervezeti fejlődése elkerülhetetlen volt. A vallásos élményt racionalizálni és rendszerezni kellett. Az eszmék intézményekben testesülnek meg. Nemcsak az önvédelem, hanem az összetartozandóság és az egymás fenntartásának mély emberi vágya is szervezkedésre buzdítanak. Állandóság, folytonosság és törvényesség, ezek a látható egyház ismerető jegyei. Az intézmény fenntartja az egyént tekintélye, kiterjedése és állandósága által. „Nem lehet Atyja többé az Isten annak, akinek az egyház már nem anyja”. Valóban, a szellemi kezdeményezésre képtelen, önmagában nem bízó élet a megalapozott rend védelme után vágódik. Egyéni kételkedés sokszor vezet az egyház előtt való meghódoláshoz, ahol a lélek elbukik, ott a forma szentté válik.

A láthatatlan egyházban, a lélek szervezet nélküli egyházában valósulnak meg a lelki hagyományok régóta ápolat reményei. „Van egy egyház, amely tágasabb, mint a látható egyház, tágasabb, amilyenről zsidó vagy keresztyén, vagy Péter apostol valaha is álmodtak volna, tágasabb, mint amilyenről a mi szűk szívünk bár ma is álmodni merne ... melynek látomásai minden Isten-

félő és az igazságot szerető nép előtt megjelennek, vagyis mindenki előtt, aki hűséges Istenhez, és szereti embertársait.”(Robertson) „Ahol csak az emberek imádkoznak, szeretnek, bíznak, keresik és megtalálják Istent, ott van az igazi testület, mely mindenkinek szolgál... Benne folytatódik a szentséges életek el nem múló láncolata, amely összeköti a századokat és évezredek, s ezáltal valósítja meg az egyház örök egységét”(Ph. Brooks). Channing így fejezi be a gondolatot: „Van egy nagyobb egyház, mint a már meglévők, bármilyen kiterjedtek legyenek is: az Egyetemes Egyház... Ebbe az egyházba mindenki beléphet, aki Jézus szellemében él... Senkit sem lehet kiközösíteni belőle, ha csak saját maga ki nem közösíti magát a keblében élő jóság halála által. Én az Egyetemes Egyházhoz tartozom. Semmi sem választhat el attól.”

A látható és láthatatlan egyház egymás mellett, egymással közösségben, vagy éppen egymás ellen él, és fejti ki tevékenységét. A láthatatlan egyházat, amely a lelkiismeret-szabadság fundamentumán áll, nem szabad egyetlen felekezettel sem azonosítanunk. Örök eszmény marad a mindenkori keresztény ember számára, aki komolyan veszi Jézus figyelmeztetését: „Keressétek először Istennek országát és az ő igazságát.” (Mt 6,33)

Az unitárius egyház, amely hit- és életfelfogásában leginkább megközelítette ezt az eszményt, szintén magán hordozza azt a feszültséget, amely a két forma ellentmondásából fakad. Az unitarizmus történetét is jellemzi az a kettősség, amely a legtöbb protestáns közösségben feltalálható. Az unitarizmus felekezetté lett, féltékenyen őrizve jogait és örökségét, de már kezdettől fogva megtalálható volt az egyetemesség eszméje és szervezkedése mögött.

A következőkben lássuk tehát, hogy mik a jellemzői az egyháznak, mint szervezett közösségnek: az intézménynek.

Az egyház mint hitközösség. Minden egyháznak, ill. felekezetnek első ismertető jegye: hitfelfogása vagy hitrendszere. Közismert, hogy nekünk nincs hitrendszerünk, ami meghatározó módon rányomná bélyegét közösségünkre. De vannak hitelveink, amelyek az unitárius köztudatban kristályosodtak ki. Ezek a hitelvek, amint nevük is mutatja, csak elvi útmutatásokat adnak az élet végső kérdéseiben való tájékozódásunkhoz, hozzásegítenek egy helyes lelki magatartás kialakításához, de nem kötik meg a tekintély erejével és csalhatatlan változhatatlanságával a hívő ember Istenhez való emelkedését és főként az értelem szabad vizsgálódását.

A hit közösségéhez való tartozás azt jelenti, hogy mindenki magáénak vallja egyfelől azt a szellemi örökséget, mint lelki hagyományt, amelyet a történelem igazolt, másfelől pedig a kor tudásának és gondolkodásának szintjén éli meg a mai ember élő hitét. Az egyház csak úgy lehet élő és tevékeny közösség, ha tagjainak hite is élő hit, s a közösséghez való tartozás nem tradíció vagy megszokás kérdése, hanem a hit kényszerének megélése az Istennel és emberrel életközösségben.

Az egyház mint istentiszteleti közösség. A keresztény egyház a missziói beszédből állott elő, és az első szervezett formája éppen az istentiszteleti közösség volt. Az a hely, ahol az evangéliumot ismételt hallgatták, a szer-

tartásokat gyakorolták, s ezáltal a hívek hite épült és erősödött. A vallás mindenekelőtt az Isten és ember közti viszony felismerése és megélése. Az istentisztelet éppen ezt a viszonyt munkálja és mélyíti el az emberben, tehát a hit megtalálásának és erősítésének legfontosabb eszköze. Az imádság, a prédikáció és a szertartások a közös élmény által munkálják a közösséget.

Az egyház mint élet- és munkaközösség. Amint láttuk, az Isten és ember közötti helyes viszony megtalálásáért leginkább az istentiszteleti közösség küzd. Az ember és ember közötti helyes viszony helyreállítása az előbbivel egy időben szintén a prédikálás által történik. Ez a viszony azonban túlmutat az istentiszteleti közösség keretein, és létrehozza az egyház élet- és munkaközösségét. Amilyen szoros kapcsolat van az ember hite és cselekedete között, éppen olyan szoros a viszony a két közösség között, olyan kölcsönhatásban állnak, mint az iskola és az élet. Az istentisztelet az ember Isten gyermekévé való nevelésének helye, míg a munkaközösség a gyermeki mivolt megvalósításának színtere. Valójában szeretetközösségről van szó, ami azt jelenti, hogy az ember hitéről nem szóban, hanem cselekedetben tesz bizonyosságot. Ennek útja a szolgálat.

Az egyház mint szervezett, jogi közösség. Az egyház közösség, de mindenki saját maga végzi munkáját. Még a kimondottan testületi munkák is egyének munkájából állanak elő. Ha az egyház a hívők közössége, akkor abban minden tagnak azonos helyzete van éppen a szabadság, egyenlőség és testvériség feltételeinek érvényesülésén keresztül. A hívő ember minden más emberi közvetítés nélkül, személyesen állhat Isten elé. Ebből a szempontból mindenki a maga papja – innen az egyetemes papság gondolata. Ha viszont az egyház istentiszteleti – közösségi – jellegét tekintjük, világosan áll előttünk: a híveknek gondoskodniuk kell arról, hogy a gyülekezet életét, istentiszteletét megbízottak irányítsák. Ezek a gyülekezet által megbízott képviselők (tiszttségviselők), akik sajátos módon képviselik a gyülekezeti tagok egyetemes papságának egyes vonatkozásait. Isten felől nézve azonban nem képviselők, hanem szolgák, akik nem képviselik Istent, hanem csak szolgálgák az ő ügyét, az evangélium hirdetésén keresztül.

Az egyház munkája itt a történelemben, időben és térben folyik. Az egyház életének ez a jellemvonása megköveteli, hogy megállapítsa azokat az időket és helyeket, amelyekben hivatását a legsikeresebben tudja végezni. Mivel az egyház munkáját emberek végzik, éspedig időben és térben, meg kell határozni azt a személyi, idői és térbeli rendet, amelyben munkái lefolyanak. Más szóval: meg kell szerveznie önmagát, azaz külső formáiban olyaná kell lennie, mint bármelyik más emberi, társadalmi rend. Sőt ezen túlmenően, az egyháznak mint közösségnek olyan törvényerejű szabályzatokat is kell alkotnia, amelyek kényszerítő erővel határozzák meg munkája már említett feltételeit. Különben történelmi munkája lehetetlenné válik, és az egyház közösségi jellege nem a tagok javát szolgálná.

A jogilag szervezett egyház éppen jogrendjében áll legközelebb a világ jogrendjéhez, s ilyen minőségében találkozik az állammal és a többi társa-

dalmi formával. Az egyháznak ez a jogi jellege hozza magával az egyház-kormányzás munkáját. De nem lehet megfeledeznie egy pillanatig sem, hogy a kormányzó munka sem lehet más, mint szolgálat. Az egyház kormányzása csak annyiban nyer létjogot, amennyiben a többi munkája érdekében történik, ha azoknak szolgál, és nem lesz úrrá az egyházban.

Az egyház emberi intézmény, még ha Isten ügyét szolgálja is, mert az emberre néz, őt akarja jobbá és igazabbá, más szóval Isten gyermekévé tenni. Ha hivatását komolyan veszi, úgy a külső forma felett diadalmaskodik a belső tartalom, az intézmény felett a valláserkölcsi életformát adó lelki közösség.

VETÉSI LÁSZLÓ

„LÉLEKTŐL LÉLEKIG” MISSZIÓ AZ ERDÉLYI ÉS A REGÁTI SZÓRVÁNYOKBAN*

Erdélyi lelkészekkel és egyetemista fiatalokkal, munkatársaimmal lassan egy évtizede igen izgalmas és kalandos szórványmissziói munkát végzünk. Az ismeretlen Regát és Erdély mentésének munkásai és pusztulásának tanúi vagyunk. Olyan munka és terület ez, amely példátlan a Kárpát-medence magyar missziójában. Életmentés a „holtak házában”. Elsősorban erről a szolgálatról szeretnék én itt most beszámolót készíteni.

Előzmények

A kolozsvári Protestáns Teológia református, unitárius és evangélikus hallgatóival – a *Diaszpóra Alapítvány* jogi keretei között és az erdélyi református egyházkerület és a többi erdélyi történelmi magyar egyházak támogatásával – immár több mint egy évtizede rendszeresen veszünk részt szórványgondozó munkában. Lelkész nélküli gyülekezetekben, szórványközösségekben szolgálunk, családokat látogatunk, a gyermekekkel és az ifjúsággal foglalkozunk, a nyári szünidőkben gyülekezetekbe látogatunk, és missziós heteket tartunk. Ennek a munkának keretei között dolgoztuk ki a „**lélektől lélekig misszió munkaprogramját**”, amely tervszerűen és átgondoltan veszi számba a pereken élőket, és gondoskodik hitbeli, nyelvi rehabilitációjukról.

A lélektől lélekig missziói program egyik alapelve az, hogy teljes egészében egyházi, gyülekezeti, a lelkészek megkerülése nélkül. Felekezet közötti, tehát minden egyházat igyekszünk bevonni, mert a közösségi, kisebbségi gondok felekezet felettiek.

* Elhangzott Esztergomban az Egyházaink az ezredfordulón című konferencián